

Serier i skolan

Lärarhandledning för grundskolan

av Fredrik Strömberg

Seriefrämjandet

Serier i skolan – lärarhandledning för grundskolan

Utgivare: Seriefrämjandet

Adress: Friisgatan 15 B, 214 21 Malmö

Telefon: 040-661 40 70

E-post: info@serieframjandet.se

Hemsida: www.serieframjandet.se

Ansvarig utgivare: Jamil Mani

Text, layout och design: Fredrik Strömberg

Referensgrupp: Natalia Batista, Melinda Galaczy & Katarina Svenning

Korrekturläsare: Christian Kindblad, Jamil Mani, Hanna Strömberg
& Eva Åkesson

Foto: Seriefrämjandet & Janus Langhorn

© Fredrik Strömberg & Seriefrämjandet, 2016

Version: Juni 2016

ISBN: 978-91-86667-62-7

Producerad av Seriefrämjandet med stöd av Region Skåne
& Stiftelsen Längmanska kulturfonden

Stiftelsen
Längmanska
kulturfonden

Innehållsförteckning

Inledning	5
Vad är tecknade serier?	6
En konstform!	6
Hur man läser en serie	7
Slutning	8
Tre dominerande seriekulturer	9
USA	9
Frankrike/Belgien	10
Japan/Asien	11
Svenska serier	11
Terminologi	12
Serier i skolan?	15
Varför serier i skolan?	15
Lust och hågkomst	15
Kognitiv förmåga	16
En bild, tusen ord	16
Inkörsport?	17
Serier i skolan!	17
Vad säger styrdokumentet?	18
LGR11	18
Kursplan – svenska	18
Kursplan – bild	19
Kursplaner för övriga ämnen	19
Serier i undervisningen	20
Från inspiration till eget skapande	20
Material	20
Svenska	21
Bild	22
SO	23

Språk	24
Övriga ämnen	25
Samarbete över ämnesgränserna	25
Serier i undervisningen	25
Övningar	26
Svenska	26
Övning 1: Gamla serier, nya texter	26
Övning 2: Läs med ett öga	26
Övning 3: Läs, analysera och diskutera	27
Övning 4: Presentationsserier	27
Bild	27
Övning 1: Collageserier	27
Övning 2: Ordlösa serier	28
Övning 3: Abstrakta serier	28
Övning 4: Publicering	29
SO	29
Övning 1: Historiskt korrekt?	29
Övning 2: Kvinnokroppen	29
Övning 3: Levande religionshistoria	30
Språk	30
Övning 1: Serier med ordlista	30
Samarbete över ämnesgränserna	31
Övning 1: Immigration/integration	31
Övning 2: Läromedel i serieform	31
Resurser	32
Facklitteratur	32
Svenska	32
Bild	32
Språk	33
Matematik	33
Handledningar	33
Webben	35

Inledning

Tecknade serier är en fascinerande, engagerande och komplex konstform som lämpar sig väl för att användas i skolans värld – på många olika plan. Men hur ska man som lärare göra, var ska man börja och vad ska man använda för material? Det har på senare år, i takt med att serier blivit alltmer accepterade i pedagogisk verksamhet, skrivits ett antal praktiskt inriktade handledningar i hur man lär ut serieskapande och hur man som pedagog kan använda specifika serier för specifika åldersgrupper. Det har dock saknats en mer övergripande genomgång av hur man kan få ut det mesta av konstformen tecknade serier i skolans värld. Därför har Seriefrämjandet tagit fram denna handledning.

Seriefrämjandet arbetar på alla nivåer för att stödja konstformen tecknade serier, inte minst i skolans värld, och arrangerar fortbildningar för pedagoger, driver ett diskussionsforum för lärare med intresse för serier, förmedlar kontakt mellan skolor och seriepedagoger, med mera.

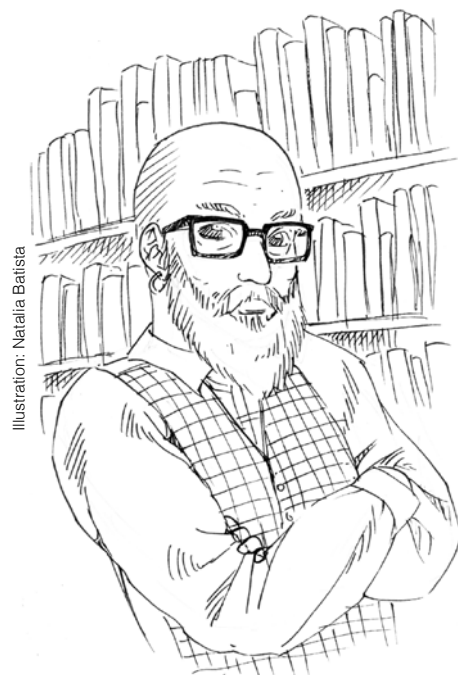
Jag har vid skrivandet av denna handledning framför allt utgått från den verklighet som möter lärare i grundskolan. Då grundskolan är en omfattande verksamhet med stora skillnader i vad som fungerar för elever i årskurserna 1–3, 4–6 och 7–9 ger jag så ofta som möjligt tips på hur man kan anpassa teman, idéer och metoder för att de ska fungera för olika åldersgrupper.

Handledningen inleds med ett allmänt kapitel om tecknade serier, avsett att ge en snabb förståelse för denna konstforms historia och särart. Sedan följer ett kapitel om hur serier passar in i den svenska skolans system, hur det ser ut i läroplanerna etc. Slutligen kommer ett kapitel där jag diskuterar mer praktiskt hur serier kan användas inom olika ämnen, som kompletteras med konkreta förslag på olika övningar.

Något som ofta återkommer när jag möter pedagoger är en önskan om att få tips på passande serier att läsa och använda i verksamheten. Handledningen inkluderar därför ett stort antal titlar och många av texterna illustreras med omslag till serieböcker och faktaböcker som rekommenderas, varav de flesta finns i tryck och lätt går att få tag på – om de inte redan finns i skolans bibliotek. Dessutom avslutas handledningen med en kommenterad lista över resurser som kan vara användbara, med allt från seriepedagogiskt inriktade hemsidor till böcker om att skapa serier.

Denna handledning är utformad för att enkelt kunna skrivas ut, förslagsvis dubbelsidigt på A4, och är fri att använda i alla sammanhang. Jag hoppas att denna överblick över ett spännande ämne entusiasmerar och ger mersmak.

Porträtt av författaren
och pedagogen Fredrik
Strömberg.

LÄS VIDARE: För en mer utförlig diskussion kring definitionen av serier, se boken *Vad är tecknade serier? – en begreppsanalys* (2003).

Vad är tecknade serier?

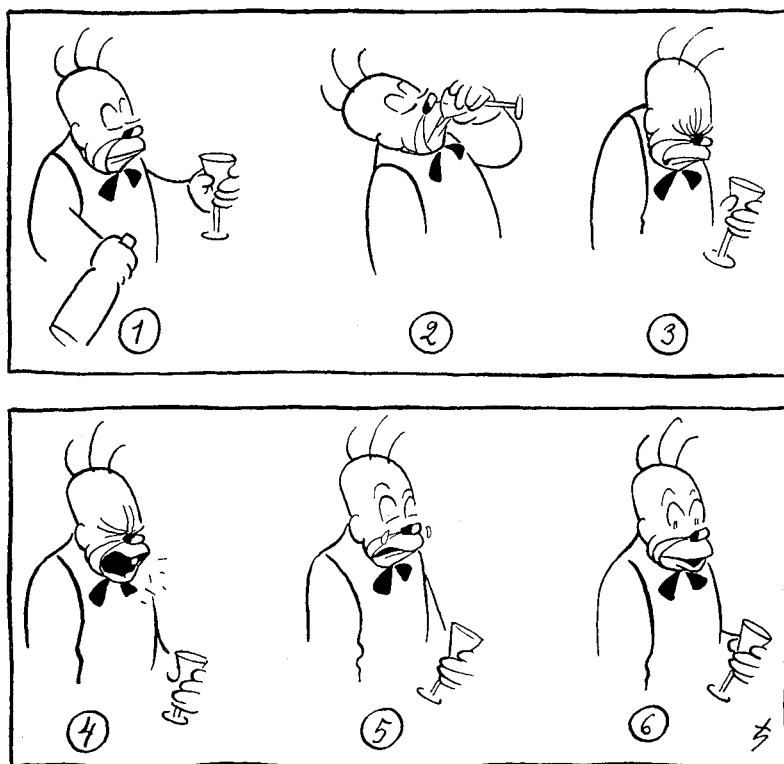
Innan vi ger oss in på alla de möjligheter som serier ger i pedagogisk verksamhet vill jag ge en kort introduktion till konstformen tecknade serier, hur man kan definiera serier gentemot andra konstformer, var serierna kommer från historiskt, och hur de har utvecklats, i världen och i Sverige.

En konstform!

Låt oss först konstatera att serier är en egen, fristående konstform som kommunicerar på sitt eget, unika sätt jämfört med andra, närliggande konstformer som bilderböcker och animerad film. Definitioner av vad som är och vad som inte är serier finns det i princip lika många som det finns skribenter om serier. Den definition jag personligen oftast använder är:

»Sidoställda, orörliga bilder i medveten sekvens.«

Termen »sidoställda« implicerar att en serie utgörs av mer än en bild som tillsammans bildar en sekvens på ett gemensamt underlag – det vill säga att man ser mer än en bild på samma gång. Detta är viktigt, då det utgör grunden inte bara för vad en serie är och vad som skiljer serier från andra konstformer, utan även för hur man läser en serie. Att det är just »orörliga« bilder särskiljer serier från dess kusin animerad film, och att det rör sig om bilder i »medveten sekvens« indikerar att det finns en avsändare som avsett att bilderna ska avkodas på ett visst sätt.

Tecknade serier består dessutom oftast av sekventiellt berättande med både ord och bild, och det är såväl i relationen mellan bild och bild som i relationen mellan bild och ord som betydelse skapas. Det finns naturligtvis ordlösa serier, men dessa tillhör undantagen. De flesta serier kombinerar ord och bild på ett mer eller mindre intimt sätt.

Ovanstående definition är medvetet bred och kan med största säkerhet inkludera bildberättelser som en del inte skulle betrakta som serier, vilket jag ser som positivt eftersom det kan öppna upp för nya tankar om vad som kan vara en serie, eller inte – och varför.

Den svenska serien *Adamson* av Oscar Jacobsson (1889–1945) var ofta ordlös och saknade ibland traditionella rutor, men räknas likväl som en serie enligt ovan nämnda definition.

Hur man läser en serie

Tecknade serier ger ofta ett bedrägligt intryck av att vara enkla att förstå. Att läsa serier kan upplevas som så självklart att mottagaren inte reflekterar över de komplicerade processer som pågår när streck på papper, skärm eller annat underlag omvandlas till information, och bild efter bild formar berättelser i medvetandet hos läsaren. Trots detta initialt självklara intryck är avkodningen av serier en inlärd färdighet, en komplicerad process som forskare fortfarande försöker förstå sig på.

Det faktum att serieläsning kan framstå som enkelt beror enligt min erfarenhet på att ju skickligare en serieskapare är, desto enklare och mer självklart framstår avkodningen av serien för läsaren. Detta innebär dock inte att det som sker är enkelt; tvärtom är den kommunikativa process som uppstår mellan serieskapare och serieläsare både komplex och tämligen svårtolkad. Ett bra exempel på detta är strippserien *Snobben* (Peanuts) av amerikanen Charles M. Schulz, en skicklig serieskapare som trots en sparsmakad stil med ytterst få streck och till synes enkla figurer förmedlade stora mängder känslor och byggde upp relationsdraman som verkligen engagerar läsaren.

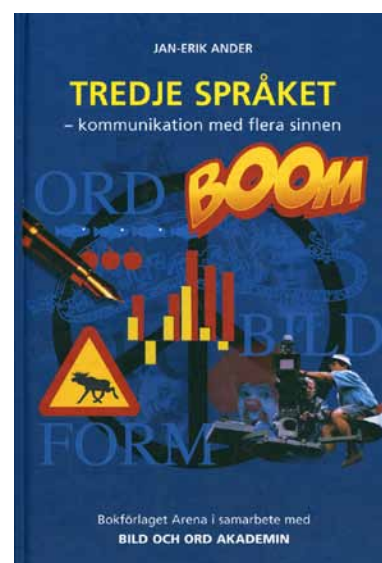
Processen när en serie läses är individuell men innehåller gemensamma, återkommande drag. Enklast är det att börja med en av de mest basala formerna för serier, den tidigare nämnda strippserien, en enkel rad med rutor, ofta publicerad i en dagstidning. De flesta serieläsare tittar först på hela serien och får en helhetsupplevelse av dess former och färger, antal rutor och så vidare. Först efter detta fokuserar läsaren på den första bilden/rutan. Samtidigt som den första bilden/rutan avkodas finns dock de andra bilderna, samt designen för hela serien, kvar såväl i minnet som i den perifera delen av synen och påverkar därmed upplevelsen. Detta gäller även de rutor man precis läst och som fortfarande syns i det perifera synfältet.

För en serie som upptar en hel tidnings- eller boksida är processen densamma, med den skillnaden att det finns större möjligheter för en serieskapare att med hjälp av rutornas storlek, utformning, placering, färgläggning med mera, skapa en viss stämning som läsaren tar med sig när hon tar sig an den första bilden/rutan.

Om serien sträcker sig över flera sidor tillkommer uppslaget som ytterligare en enhet, vilken läsaren först tar in i sin helhet, innan hon eventuellt tittar mer noggrant på den första sidan, för att slutligen ta sig an den första bilden. Uppslaget som enhet ger också andra möjligheter för kommunikation i serieform, exempelvis att en serieskapare kan förlägga en så kallad *cliffhanger* i sista bilden på en högersida och sedan lägga något oväntat i den första bilden på nästa uppslag och därmed uppnå en överraskande effekt för läsaren. Detta är en av många kommunikationsmöjligheter som är unika för konstformen tecknade serier.

LÄSTIPS: Charles M. Schulz klassiska strippserie *Snobben* ges ut på nytt på svenska, i samlingar med det bästa från varje decennium.

LÄS VIDARE: Boken *Det tredje språket: kommunikation med flera sinnen* (2003) är en grundläggande bok om hur ord och bild fungerar tillsammans, från nyhetsgrafik till tecknade serier.

LÄS VIDARE: Scott McClouds bok *Serier – den osynliga konsten* är en grundläggande faktabok om hur serier fungerar – i serieform!

Slutning

När läsaren väl fokuserar på en bild/ruta är avkodningsordningen mer individuell men följer ofta ett visst mönster. Läsaren tar först in helheten i bilden, för att sedan låta ögat vandra runt och variera mellan att ta in olika detaljer, läsa texten och så vidare. När läsaren upplever att hon tagit in all information som behövs, går hon vidare till nästa ruta/bild. En text i en bild tar tid att läsa och gör ofta att avkodningen tar längre tid, vilket i sin tur innebär att upplevelsen blir att det förflyter längre tid i bilden.

Ett av de utmärkande dragen hos serier är nämligen att bilderna visar ett fruset ögonblick i ett flöde av händelser. Tack vare en mental process som kallas slutning, att vi inte kan låta bli att tolka vår omgivning och fylla i det som »saknas«, fyller vi som läsare mer eller mindre omedvetet i vad som sker mellan dess frusna ögonblick – och det är inte sällan här som seriernas verkliga narrativ uppstår. Amerikanen Scott McCloud (f. 1960) förklarar detta fenomen elegant i sin bok *Serier – den osynliga konsten*, när han visar en bild med en man som vilt svingar en yxa mot en annan man och en efterföljande bild som återger ett skrik i överdrivet stor textstorlek lagt över en stadsvy. Har läsaren bevittnat en våldshandling? De flesta skulle nog beskriva det så, men det är inte vad som visas i de specifika bilderna.

Slutning sker oavbrutet i serier i de så kallade kanalerna mellan serierutorna/bilderna, och det är till stor del hur serieskaparen hanterar denna funktion, och därmed hur serieläsaren upplever den, som skapar den magi som gör att många dras in i, hålls kvar av och fascinerats av serier.

Ett exempel från McClouds bok *Serier – den osynliga konsten*. Sker det en våldshandling här, eller är det bara vår fantasi som inte kan låta bli att fylla i och skapa en historia mellan två bilder som inte nödvändigtvis behöver vara relaterade.

Tre dominerande seriekulturer

Konstformen tecknade serier utgår i grunden från människans önskan om att kommunicera i ord och bild. Tidiga former av bildberättande är i praktiken lika gamla som människan och kan ses i allt från grottmålningar till hållristningar, illustrerade manuskript och bildrika kyrkfönster. Dessa ska dock inte sammanblandas med moderna serier, som de flesta historiker idag är överens om tillkom på 1800-talet, när många av seriernas formella beståndsdelar – som rutor och pratbubblor – kopplades samman till en ny konstform.

En person som ofta lyfts fram som den som startade det som skulle bli seriekonsten är schweizaren Rodolphe Töpffer (1799–1846). År 1837 publicerades hans *Histoire de M. Vieux Bois*, en seriebok i vilken han visade på att man kunde skapa bildbaserade berättelser där det förflöt förhållandevis kort tid mellan bilderna. Detta gav ett helt annat flyt i berättelsen och därmed läsupplevelsen jämfört med äldre former av bildberättande.

Under resten av 1800-talet var det många, runt om i världen som inspirerades av Töpffers serier och en egen, separat seriekultur växte sakta fram, inte minst i humorpressen i Europa. Under 1900-talet fortsatte denna utveckling i allt snabbare takt och det utkristalliserades efter hand tre dominerande seriekulturer i världen, den amerikanska, den fransk-belgiska och den japanska.

USA

Runt sekelskiftet 1900 exploderade seriekonsten i USA då ägarna av de nyligen framväxta dagstidningarna upptäckte hur de kunde öka försäljningen om de inkluderade serier. Detta är en period av experimentlusta; alla testade hur man kunde berätta i serieform och många av de formella delar av seriekonsten som vi idag tar för givna – som pratbubblor, fartstreck och ljudsymboler – fick sin form under denna period.

Mot slutet av 1930-talet växte en ny marknad för serier fram i form av serietidningar. Dessa vände sig oftast till unga läsare och blev oerhört populära. Med serietidningarna kom den genre som framför allt associerats med den amerikanska seriemarknaden: superhjältar. I och med den ikoniska Stålmännens/Supermans debut 1938 växte en industri upp, som än idag dominerar den amerikanska seriebranschen.

Mot slutet av 1900-talet skapades ännu en viktig publiceringsform för serier i USA, serieromanen eller »graphic novels«, med längre berättelser, ofta utgivna i bokform och med en äldre målgrupp. Denna marknad har vuxit stadigt sedan dess, på serietidningarnas bekostnad, och det är också här som den kreativa friheten verkar vara som störst.

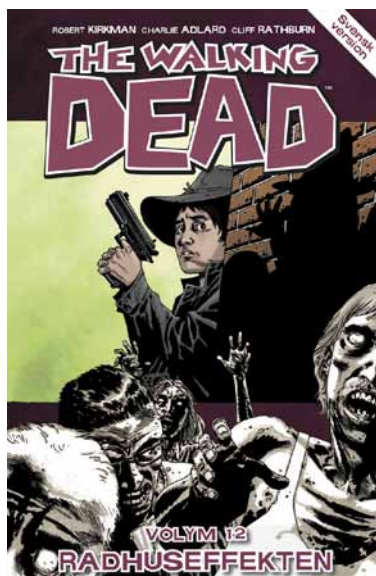
Amerikanska serier har getts ut kontinuerligt i Sverige sedan mer än ett sekel och har tydligt påverkat den svenska seriekulturen. På svenska kom först många av de tidiga amerikanska dagstidningsserierna, som

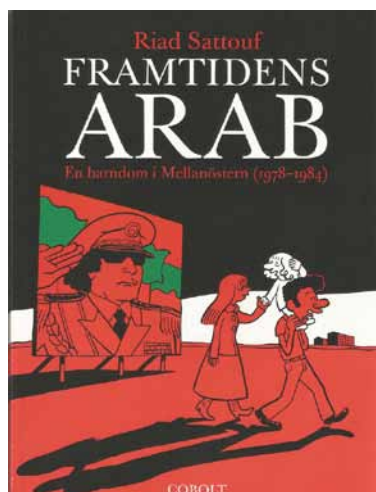
LÄSTIPS: Den amerikanska serien *Sandman* är en prisbelönt litterär utveckling av superhjeltegenren, skriven av författaren Neil Gaiman. Den inledande sviten i denna serie finns utgiven i en omfattande volym på svenska.

LÄSTIPS: Amerikanen Carl Barks klassiska Disney-serier ges ut på svenska i inbundna samlingsvolymerna med de bästa berättelserna i kronologisk ordning.

LÄSTIPS: Den psykologiska thrillern *The Walking Dead* ges ut på svenska i samlingsvolymerna som omfattar sex nummer vardera av den amerikanska serietidningen.

LÄSTIPS: Den fransk-syriske serieskaparen Riad Sattouf berättar om sin tumultartade uppväxt i den kritikerrosade bokserien *Framtidens arab*.

Knoll och Tott, *Blondie* och *Knasen*, och de amerikanska strippserierna är fortfarande vanliga i svenska dagstidningarna. Superhjältserierna kom också tidigt på svenska, framför allt i serietidningsformat med långlivade titlar som *Stålmannen* och *Spindel-Mannen*. Denna genre har dock tappat i popularitet och ges idag inte ut lika mycket i Sverige. Av den stora floran av moderna amerikanska serieromaner har tyvärr endast en bråkdel utgivits på svenska.

Frankrike/Belgien

I den fransktalande delen av Europa var länge importen av amerikanska serier stor, tills dess att den tyska ockupationen under andra världskriget satte stopp för detta. I kombination med andra nationalistiska strömningar öppnade detta möjligheter för inhemsk produktion och årtiondena efter andra världskriget räknas som guldåldern i den fransk-belgiska seriekulturen, då serier som *Tintin*, *Spirou*, *Smurfarna*, *Lucky Luke* och *Asterix* dominerade. Serierna gick ofta som följetong i tidningar för yngre läsare, och samlades sedan i seriealbum, publikationer i större format än traditionella serietidningar, med hårdare pärmar och ofta cirka 50–60 sidor. Än idag dominerar albumformatet den franska serieutgivningen.

Redan på 60-talet kom dock de första reaktionerna mot denna färgglada och barntillvända utgivning och serier för mer vuxna läsare började publiceras. Det skulle dock dröja till 90-talet innan denna trend verkligen slog igenom och serieromaner som *Persepolis* av iransk-franska Marjane Satrapi (f. 1969) banade vägen för att en försvarlig del av den franska seriemarknaden numera utgörs av just serieromaner för vuxna läsare.

I Sverige skulle det dröja till 70-talet innan de fransk-belgiska serierna började utkomma på allvar. Då gav de svenska förlagen ut mängder med ovan nämnda klassiska albumserier, framför allt för yngre läsare. På 80-talet följde de mer vuxna serierna från Frankrike och Belgien. Men denna störtflod ebbade ut under 90-talet och det är först nu på 2010-talet som en bredare utgivning av serier från denna del av världen har återupptagits på svenska.

Japan/Asien

I Japan, som dominerar den asiatiska seriekulturen, fanns det en inhemsk seriekultur redan på 1800-talet, men precis som i Frankrike/Belgien var det först efter andra världskriget som den verkligen tog fart. Detta skedde inte minst tack vare den extremt produktive Osamu Tezuka (1928–1989), ofta kallad kungen av japanska serier. Han skapade bland annat robotfiguren Tetsuwan Atom/Astro Boy – symbolen för den japanska seriekulturen. I Tezukas fotspår växte en serieindustri upp som kom att bli den mest omfattande i världen.

På 70-talet diversifierades den japanska seriemarknaden tack vare att ett stort antal kvinnliga serieskapare tog sig in i branschen och började

göra serier för flickor. Idag är en stor del av den japanska seriekulturen av och för kvinnliga läsare. Serier i Japan publiceras oftast i vecko- och månadstidningar för att sedan samlas i pocketutgåvor på cirka 200 sidor. Serierna är nästan uteslutande i svartvitt, och skapas för att läsas i japansk läsriktning, från höger till vänster.

Översättningen av asiatiska serier var i Sverige länge minimal. Ett uppdämt behov gjorde att utgivningen formligen exploderade i början av 2000-talet, inte minst med succén *Dragon Ball*, som följdes av en störtflod av andra japanska och koreanska serier, framför allt vända till pojkar och flickor i 10–12-års åldern. Tyvärr gick luften ur marknaden och innan 00-talet var över hade den svenska utgivningen av asiatiska serier mer eller mindre lagts ner. I stora delar av resten av världen har dock asiatiska serier fortsatt att vara populära.

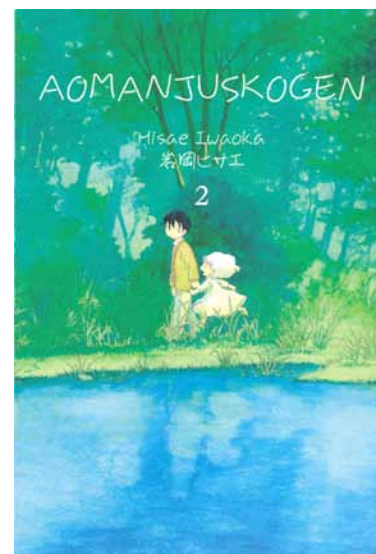
Svenska serier

Svenska serier har en historia som sträcker sig mer än 200 år tillbaka i tiden. Vi har, som en mindre seriemarknad, genom åren inspirerats av de tidigare nämnda internationella seriekulturerna. På 1800-talet var det framför allt Europa och inte minst den tyska humorpressens serier och politiska satir som inspirerade svenska skapare som Oskar Andersson, signaturen OA. (1877–1906) och Albert Engström (1869–1940), och gav upphov till svenska skämttidningar som *Kasper*, *Söndags-Nisse* och *Strix*.

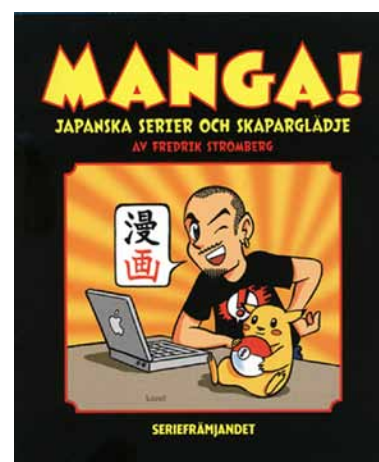
När den amerikanska serieboomen drog igång i början av 1900-talet kom dessa serier snart till Sverige och påverkade utvecklingen av de svenska serierna, som efter hand anammade nymodigheter som rutor och pratbubblor. En av de internationellt mest framgångsrika svenska serieskaparna någonsin, den tidigare nämnda Oscar Jacobsson, tog sig med sin serie *Adamson* hela vägen tillbaka till USA, där serien gick under namnet *Silent Sam*.

När de amerikanska serierna började innehålla mer realistiska äventyrsserier, först som följetong på dagstidningarnas söndagssidor och sedan för serietidningsmarknaden, blev även det en inspiration för svenska skapare, varav signaturen Bovil (Bo Vilson, 1910–1949) ofta anses vara den främste. Den svenska produktionen av Fantomen-serier, som pågått sedan början av 60-talet efter en förlaga av två amerikanska serieskapare, är den mest omfattande svenska produktionen av serier i den realistiska äventyrsgenren.

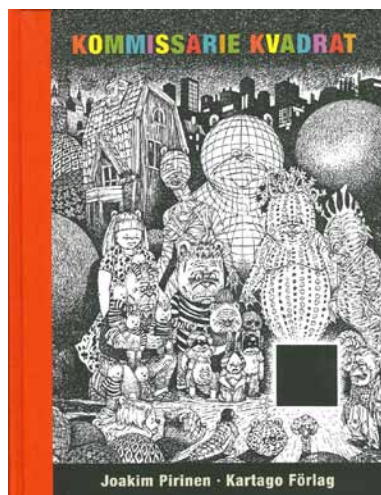
Ytterligare en tydlig influens från USA var undergroundrörelsen på 60- och 70-talen, en motreaktion mot alltför hård styrning av seriekonsten mot harmlös barnunderhållning, som innebar att serieskapare släppte loss konstnärligt och vågade prova nya teman och nya sätt att berätta. Detta inspirerade inte minst den så kallade Galago-generationen i Sverige på 80-talet, som i tidningen med samma namn ägnade sig åt att skapa mer konstnärliga serier för äldre

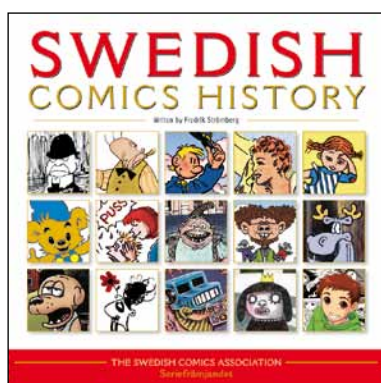
LÄSTIPS: Den fantasi-eggande bokserien *Aomanjuskogen* av japankan Hisae Iwaoka tillhör de få som fortfarande ges ut på svenska.

LÄS VIDARE: Boken *Manga! Japanska serier och skaparglädje* försöker besvara frågan om varför de asiatiska serierna verkar inbjuda till eget skapande mer än serier från andra delar av världen.

LÄSTIPS: *Kommissarie Kvadrat* från 2014 är den senaste samlingsvolymen med serier av Joakim Pirinen.

LÄS VIDARE: Boken *Swedish Comics History* (2010) ger en lättillgänglig och rikligt illustrerad översikt på engelska över den svenska seriekulturens historia.

läsare. Den främste företrädaren för denna grupp är Joakim Pirinen (f. 1961), som slog igenom 1986 med serieromanen *Socker-Conny*.

De fransk-belgiska serierna gav inte minst under 70- och 80-talen inspiration till att skapa svenska serier i albumformatet, varav serien *Ratte* av Magnus Knutsson (f. 1944) och Ulf Jansson (f. 1951) – som gick som följetong i *Dagens Nyheter* och kommenterade företeelser i det svenska samhället – var den mest framgångsrika.

Den senaste tydliga internationella influensen kom från de japanska serierna som inspirerade flera generationer svenska läsare att själva ta upp papper och penna. Otaliga kurser och instruktionsböcker i »hur man tecknar manga« visar på hur stort intresset har varit, och är och idag har vi ett antal professionella serieskapare, som Åsa Ekström (f. 1983) med *Sayonara September* och Natalia Batista (f. 1986) med *Sword Princess Amaltea*, som gjort det japanska sättet att berätta till sitt eget.

Om detta låter som om den svenska seriekulturen är helt osjälvständig är det naturligtvis fel. Svenska serier har alltid haft en egen själ, även om vi hämtat inspiration från olika håll. En figur som återkommer igen och igen i den svenska seriekulturen är till exempel den anarkistiske latmasken, personifierad i figurer som Mannen som gör vad som faller honom in av OA., Kronblom av Elov Persson (1894–1970), 91:an Karlsson av Rudolf Petersson (1896–1970), Rocky av Martin Kellerman (f. 1973) och Zelda av Lina Neidestam (f. 1984).

Idag har den svenska seriekulturen dessutom något som inspirerar andra delar av världen: en stor andel kvinnliga serieskapare och därmed också en stor andel kvinnliga läsare – något som fortfarande inte är vanligt i stora delar av världen.

Terminologi

Seriekulturen är, som alla andra specialområden, full av termer som kan verka avskräckande. Jag har därför valt att inkludera en lista med några av de vanligaste termerna som det kan vara bra att ha en viss förståelse för.

Enruting: En alternativ beteckning på en skämtteckning, etablerad av serieskaparen Nina Hemmingsson för att indikera skillnaden mellan en serie (flera rutor/bilder) och en skämtteckning (en ruta/bild).

Fanzin: Egenutgiven seriepublikation. Kan vara skapade av såväl amatörer som professionella utövare, och kan tillverkas förhållandevis enkelt med en vanlig kopiator.

Grafisk roman: Begreppet härstammar från engelskans »graphic novel« och populariserades av serieskaparen Will Eisner. Det svenska begreppet är en anglicism och termen *serieroman* är att föredra.

Kanal: Området mellan två rutor/bilder i en serie. Fungerar inte bara som spatialt åtskiljande utan inbjuder även läsaren till att själv skapa sig en uppfattning av vad som sker mellan de två bilderna.

Manga: Det japanska ordet för serier. Brukar något felaktigt i Sverige användas för serier tecknade i en viss stil. Japanska serier kan dock ha i stort sett vilket visuellt uttryck som helst.

Onomatopoetisk: Ljudhärmande ord, till exempel »pang».
Förekommer ofta i serier för att lägga till en känsla av ljud, inte sällan förstärkt med typografiska effekter.

Pratbubbla: Ett av de utmärkande formelementen för serier. Föredrar oftast tal från en viss figur, vilket indikeras av pratbubblans »svans«.

Ruta: Betraktas ofta som den minsta beståndsdelen i en serie. Kan bestå av en ram som innesluter en bild och avgränsar den mot tidigare och senare bilder. Även om rutor är vanliga i serier förekommer det dock att bilder avgränsas gentemot varandra på andra sätt.

Serialalbum: En term som beskriver det franska albumformatet med stort format och, i Sverige, ofta med mjuka pärmar. Typexempel är *Tintins äventyr*. För att beteckna serier i bokform, oavsett format och bindning, används hellre *seriebok*.

Seriebok: Serie i bokform. Ofta att föredra framför begreppet *seriealbum*, då det inte indikerar en viss form, eller anglicismen *grafisk roman*.

Seriekonst: Generellt begrepp för konstformen. Används ibland för att beteckna serier med högre konstnärliga ambitioner eller serier som rör sig i gränsområdet till konst.

Serienovell: Kortare serie, oftast med en avslutad berättelse.

Serier: Begrepp för hela konstformen. I jämförelse med engelskans »comics« är svenskans begrepp mer passande eftersom det indikerar formen som sådan, utan att blanda in ett innehåll. Används ofta i kombinationen tecknade serier, även om serier inte absolut måste vara tecknade.

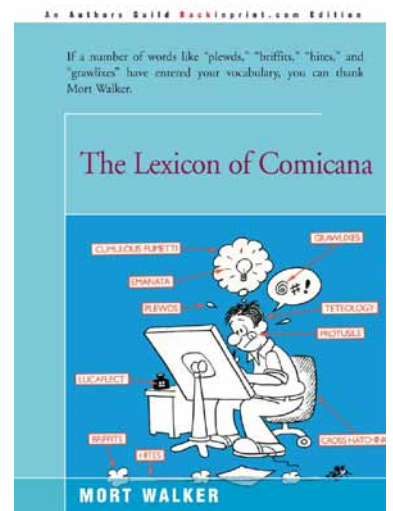
Serieroman: En term som oftast används för att beteckna längre berättelser, och jämförs med längre berättelser i bokform inom litteratur (romaner).

Serieskapare: En person som skapar serier. Kan vara att föredra framför serietecknare eftersom många serieskapare både skriver, tecknar, och gör andra delar i det konstnärliga arbetet bakom en serie.

Serietecknare: En person som tecknar (eller skapar) serier. För att förtydliga att serietecknare oftast arbetar med flera konstnärliga uttryckssätt (bild och text) och inte sällan skriver sina egna manus, kan det vidare begreppet *serieskapare* vara att föredra.

Serietidning: Tidning med i huvudsak serier som innehåll.

Skämtteckning: En fristående teckning, ofta med humoristiskt innehåll, som kan innehålla många av seriernas beståndsdelar, som ruta och pratbubblor.

LÄS VIDARE: Mort Walker, skaparen av strippserien *Knasen*, har skrivit den humoristiska och intressanta boken *The Lexicon of Comicana*, som tar upp de olika formelemt som utgör seriernas byggstenar.

Slutning: Vad som sker i kanalerna, mellanrummen mellan serierutor; den psykologiska process som skapar ett samband mellan två fristående bilder. En förutsättning för den kommunikation som serier bygger på.

Strippserie: En serie som publiceras i liggande format, oftast i dagstidningar.

Tankebubbla: En variant på pratbubbla, ofta försedd med en »svans« i form av just bubblor, som indikerar att det är en figurs tankar som återges.

Tecknade serier: Begrepp för hela konstformen. Eftersom serier inte måste vara tecknade kan det enklare begreppet serier vara att föredra (dock med nackdelen att det kan blandas ihop med andra typer av serier, till exempel TV-serier).

Webbserie: En serie som publiceras på Internet. Ofta uppdateras webbserier med jämna mellanrum.

Seriepedagogen Lovisa Witt genomförde i samband med Seriefrämjandets barnseriefestival i Seriernas Värld ett projekt som involverade att låta elever berätta historier, utifrån vilka hon tecknade serier. Serierna blev sedan en utställning, som kunde ställas ut på skolan.

Serier i skolan?

Tecknade serier har inte alltid varit välkomna i skolans värld, men har de senaste decennierna gått från att bli accepterade till att bli en självklarhet för många lärare.

Varför serier i skolan?

Det finns många argument för att använda serier i pedagogisk verksamhet.

Lust och hågkomst

Få medier väcker en sådan lust som tecknade serier. Det finns något omedelbart och universellt tilltalande med serieformen som gör att många unga upplever serieläsning som något positivt, en lustfylld upplevelse som kan kontrastera mot läsning av prosa som i skolan kan upplevas som påtvingat och negativt.

Professorn och forskaren Gorg Mallia från Malta har gjort olika studier i hur vi tar till oss information beroende på hur den förmedlas. Eftersom han själv är serieskapare kunde han framställa en viss information i olika former. En var i ren textform, en var i form av en illustrerad text och en var i serieform. Dessa kopierade han upp och lät sina universitetsstudenter läsa igenom, för att sedan utvärdera vad de mindes.

Mallia gjorde två olika observationer. För det första lät han studenterna välja fritt mellan dessa tre olika versioner. Högen med kopior på serien tog först slut, följt av den illustrerade versionen, varpå de som kom sist fick ta den rena textversionen. Bilder i allmänhet och serieformen i synnerhet väcker lustkänslor hos nästan alla, något som inte alltid tas tillvara i pedagogisk verksamhet.

När Mallia sedan lät studenterna svara på ett frågeformulär visade det sig att alla tre grupperna kom ihåg ungefär lika mycket. Detta trots att det fanns mindre textinformation i den illustrerade versionen och ännu mindre i serieversionen.

Detta kan naturligtvis ha många olika förklaringar. Professor Mallia ser främst två: För det första innebär den mer lustfyllda situationen för många att mer information fastnar. För det andra är en stor del av mänskligheten bildmänniskor, och som sådan har man lättare att minnas om det finns bilder att hänga upp hågkomsten på.

Kognitiv förmåga

Att läsa serier stimulerar läsförståelse, bildtolkning samt inte minst associationsförmågan. Läsaren måste själv sätta samman de olika bilderna och texterna till en fungerande berättelse, tolka layout och design av sidor och uppslag. Detta leder till en ökad kognitiv förmåga

En lärarhandledning för högstadiet och gymnasiet

av Pålgo Svanström

Brombergs

LÄS VIDARE: Amerikanen Art Spiegelmans *Maus* är en av världens mest kritikerrosade serieromaner. På hemsidan *Serien och eleven* finner man en lärarhandledning till denna skakande skildring av Förintelsen.

att avkoda ord och bild i kombination, en färdighet som blir allt viktigare i dagens bildbaserade samhälle.

Serier går dessutom förhållandevis snabbt att läsa och även en längre serieroman kan ofta läsas på ett par timmar. Detta inbjuder till att låta en hel klass läsa tillsammans i klassrummet, något som skapar en miljö där även de mer lässvaga deltar och känner sig inkluderade. Det möjliggör även förhållandevis snabb omläsning, vilket ger möjlighet till mer avancerad analys och diskussion kring tematik, visuellt berättande med mera.

Det finns idag serier om i praktiken allting från himmel till jord och det går att sätta samman läskurser med allt från nutida humor och samhällskritik till historiska dramer, psykologiska självbiografier och sekventiell bildkonst. Återigen, eftersom serier går förhållandevis snabbt att läsa kan man hinna med fler texter och ge en bredare inblick i ett ämne genom serier jämfört med prosatexter.

En bild, tusen ord

I relation till konstformen tecknade serier kan det vara på sin plats att påminna om det i sammanhanget signifikativa talesättet »En bild säger mer än tusen ord«. Detta ordspråk, som i olika versioner verkar finnas i de flesta av världens kulturer, ger en ingång till hur man kan se på tecknade serier.

Serieskaparen Thomas Holm undervisar i hur man tecknar serien *Bamse*.

Under 1950- och 60-talen, när serierna i en världsomspännande moralpanik utmålades som »Det som förstör vår unga generation!«, hängde många debattörer upp sig på att serier ofta innehåller färre ord än ren text och därmed skulle vara mindre viktiga/bra/litterära. Detta är naturligtvis en felaktig jämförelse, på flera plan. Vårt språk är visserligen inte en exakt, matematiskt formulerad kommunikationsform; såväl enskilda ord som meningar kan tolkas på många olika sätt. Tar man steget från bokstäver, via symboler, till bilder ökar dock tolkningsmöjligheterna explosionsartat och blir potentiellt sett lika många som antalet personer som betraktar en bild.

När jag föreläser om serier brukar jag återkomma till ovanstående talesätt i syfte att förmedla förståelse av hur mycket information som kan finnas i en serie. Som ett rent tankeexperiment kan talesättet omsättas i en högst ovetenskaplig matematisk ekvation, i vilken en seriestripp på fyra rutor skulle motsvara en kortare novell på fyratusen ord, en kortare serie på tio sidor motsvara en

roman och en seriebok på flera hundra sidor motsvara en hel romansvit. Naturligtvis är denna liknelse lika bristfällig som den att serier skulle vara sämre för att de innehåller färre ord än prosatexter, men inte desto mindre intressant i det att den belyser det problem som uppstår då man försöker jämföra olika konstformer.

Inkörsport?

Det finns en gammal fördom som säger att serier kan vara en bra inkörsport till »riktig« litteratur. Detta är sant så till vida att många som håller på att lära sig läsa, eller som har olika former av lässvårigheter, kan vara hjälpta av att bilderna ofta stödjer texterna i serierna. Detta gör att man i viss mån kan räkna ut vad texten i en textplatta eller pratbubbla betyder. Här finns även det moment som jag nämnde tidigare av den lust som är inbyggd i läsningen av serier, vilket ofta kan få också lässvaga personer att verkligen vilja förstå och ta sig igenom materialet.

Så långt är allt frid och fröjd. Att sedan dra slutsatsen att den som lärt sig läsa ska »avancera« till prosatexter och då lägga de »barnsliga« serierna bakom sig bygger på fördomar om seriekonstens karaktär och inneboende kvalitet. Ofta kommer dessa uttalanden från ordmänniskor, som stirrar sig blinda på att en seriebok innehåller färre ord än en roman och har svårt att förstå att man även läser bilderna i en serie.

Att läsa en modern serie kan i praktiken vara svårare än att läsa en roman. Textmängden må vara mindre, men serieskapare har idag ett avancerat system av möjligheter för att arrangera texten rent grafiskt i relation till bilderna. Bildspråket i moderna serier har också utvecklats så långt att en ovan läsare kan få direkt svårt att avkoda betydelsen i händelseförloppet.

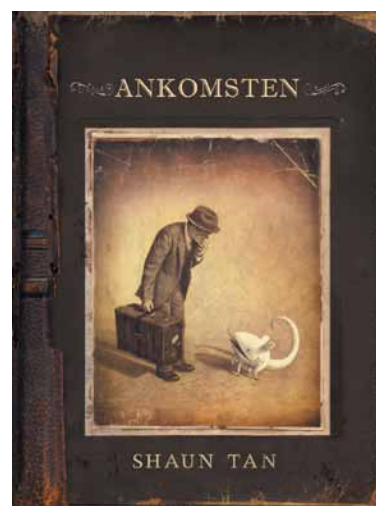
Det finns inte heller någonting som säger att serieläsning skulle hämma annan läsning. På samma sätt som att se film inte utesluter att man läser romaner kan man naturligtvis läsa serier och ändå njuta av andra konstformer. Det enda som man lyckats bevisa vetenskapligt är att all läsning, oavsett formen, föder en önskan om att läsa mer.

Serier i skolan!

Det finns alltså många argument för att inkludera konstformen tecknade serier i undervisningen. Även om vi till stora delar utgått från läsarens perspektiv fungerar naturligtvis argumenten ovan också för att själv göra serier, då en kreativ skapandeprocess tillkommer.

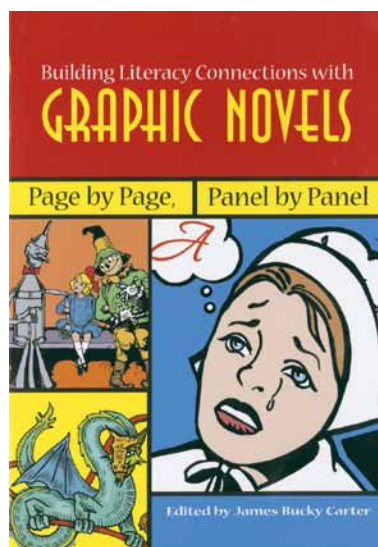
En stolt deltagare på en workshop i serieskapande under barn- och ungdomsseriefestivalen i Seriernas Värld.

LÄSTIPS: Den ordlösa serieromanen *Ankomsten* (2010) av den prisbelönta australiensiske serieskaparen och illustratören Shaun Tan berättar i allegorisk form om hur det är att emigrera till en helt annan del av världen.

LÄS VIDARE: *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr11)* utkom i en reviderad version 2015. I detta styrdokument nämns tecknade serier inte specifikt, men det finns ett antal texter som inbjuder till att använda serier i grundskolans verksamhet.

LÄS VIDARE: *Building Literacy Connections with Graphic Novels* (2007) är en prisbelönt bok om hur man kan använda serier och klassisk litteratur i skolan.

Vad säger styrdokumentet?

Grundskolans verksamhet styrs av den övergripande kursplanen, vilket i skrivande stund är *Lgr11*, samt separata kursplaner för olika ämnen. Serier nämns förhållandevis sällan i dessa styrdokument, något som dock inte indikerar att konstformen inte är välkommen i grundskolans värld.

Lgr11

I den senaste läroplanen för grundskolan från 2011 nämns serier inte, men det anges bland annat att undervisningen i svenska ska »stimulera elevernas intresse för att läsa och skriva», samt att »eleverna ska [...] stimuleras till att uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer», formuleringar som tydligt inbjuder till att såväl läsa som skapa serier i skolan.

Vidare står det: »Eleverna ska få uppleva olika uttryck för kunskaper. De ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form ska vara inslag i skolans verksamhet. En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig.» Inte minst textraden »skapande i bild, text och form» pekar här tydligt på konstformen tecknade serier.

Kursplan – svenska

I kursplanen för svenska nämns inte tecknade serier heller specifikt. Under rubriken *Centralt innehåll, årskurs 7–9*: kan man dock läsa: »Texter som kombinerar ord, bild och ljud, och deras språkliga och dramaturgiska komponenter. Hur uttrycken kan samspela med varandra, till exempel i tv-serier, teaterföreställningar och webbtexter.» Liknande ordalydelser återfinns för årskurs 1–3: »Texter som kombinerar ord och bild, till exempel film, interaktiva spel och webbtexter.» samt för årskurs 4–6: »Texter som kombinerar ord, bild och ljud, till exempel webbtexter, interaktiva spel och tv-program. Texternas innehåll, uppbyggnad och typiska språkliga drag.» det vill säga att »texter» som kombinerar ord och bild ska beaktas och studeras.

I förhållande till detta är serier ett perfekt verktyg, då kombinationen av ord och bild inbjuder till ett kritiskt tänkande som kan appliceras på många olika sorters media, samtidigt som serier, som ofta är ett tryckt media, är lättillgängligt och enkla att använda i klassrummet utan att behöva förlita sig på tekniska lösningar.

I avsnittet *Läsa och skriva* för årskurs 7–9 står det att: »Strategier för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras typiska uppbyggnad och språkliga drag. Skapande av texter där ord, bild och ljud samspelar.» Motsvarande text för årskurs 4–6 lyder: »Strategier

för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras typiska uppbyggnad och språkliga drag. Skapande av texter där ord, bild och ljud samspelar.» och för årskurs 1–3: »Strategier för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras typiska uppbyggnad och språkliga drag. Skapande av texter där ord och bild samspelar.«

Återigen passar tecknade serier utmärkt in i dessa beskrivningar, och eftersom det bara behövs papper och penna för att komma igång är tröskeln för att skapa serier låg i en klassrumssituation.

Att läsa och att skapa serier är med andra ord en användbar väg för att uppnå delar av målen i såväl *Lgr11* som i kursplanen för svenska i grundskolan.

Kursplan – bild

Serier nämns en gång i kursplanen för bild, under *Centralt innehåll för årskurs 4–6, bildframställning*: »Framställning av berättande och informativa bilder, till exempel serier och illustrationer till text.« Serier omnämns inte i motsvarande texter för årskurs 1–3 eller 7–9, men liknande ordalydelser indikerar att serier är välkomna även där.

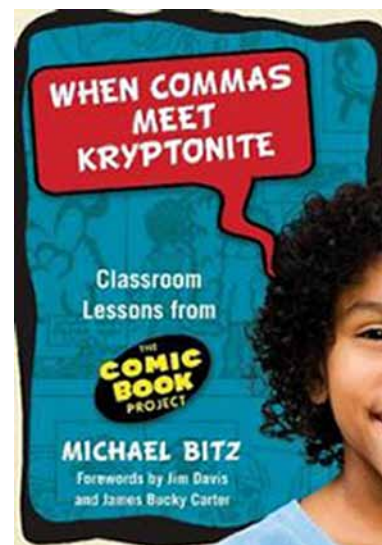
Det finns mycket i övrigt i kursplanen som talar för att använda serier i ämnet bild, som att redan i de mer övergripande målen för ämnet anges att eleverna ska »få erfarenheter av visuell kultur« och »ges möjligheter att utveckla kunskaper om hur man framställer och presenterar egna bilder med olika metoder, material och uttrycksformer«, formuleringar som direkt inbjuder till att använda serier.

I de mer specifika texterna om centralt innehåll för de olika årskurserna finns det också ett antal passager som kan sägas mer eller mindre direkt peka på konstformen tecknade serier, som till exempel för årskurs 1–3: »framställning av berättande bilder« och för årskurs 7–9: »kombinationer av bild, ljud och text i eget bildskapande«.

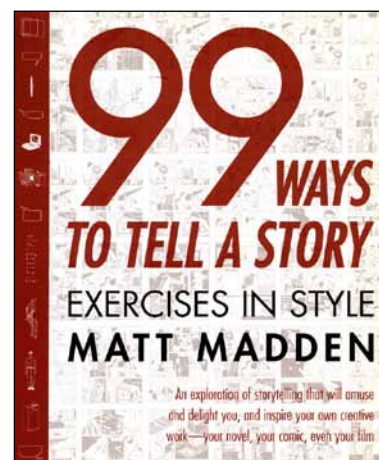
Konstformen tecknade serier passar med andra ord in mycket väl på en stor del av det som anges som viktigt i kursplanen för ämnet bild, såväl vad gäller bildskapande som bildanalys.

Kursplaner för övriga ämnen

I kursplanerna för övriga relevanta ämnen, som engelska, svenska som andraspråk, moderna språk, modersmål, samhällskunskap, religionskunskap och historia omnämns inte serier, men formuleringar inbjuder tydligt till användande av denna konstform för att levandegöra och entusiasmera.

LÄS VIDARE: *When Commas Meet Kryptonite* (2010) är en praktiskt inriktad bok, om att undervisa i att skapa egna serier.

LÄS VIDARE: Matt Maddens bok *99 Ways to Tell a Story: Exercises in Style* (2005) återberättar en enkel ensidig historia på 99 olika sätt, och är en utmärkt utgångspunkt för lektioner i att berätta med ord och bild.

LÄS VIDARE: Boken *Linjär algebra som manga* (2011) är en introduktionsbok i ämnet, som delvis är gjord i serieform för att öka läslusten.

Serieskaparen Max Solca tecknar en seriesida.

Serier i undervisningen

Det finns alltså mycket som talat för att inkludera tecknade serier i undervisningen, men hur ska man som lärare rent praktiskt gå tillväga? Här följer några tankar rent generellt kring detta, samt mer specifika förslag för olika ämnen.

Detta kapitel kompletteras med ett antal övningar som ligger i en separat sektion efteråt.

Från inspiration till eget skapande

Det enklaste sättet att inkludera serier i pedagogisk verksamhet är att använda korta episoder eller strippar för att väcka uppmärksamhet. Ta för vana att skärskåda serierna i dagstidningarna varje dag och klipp ut (eller kopiera om det är en digital tidning) och spara strippar som skulle kunna användas vid olika tillfällen. Kopiera sedan in dem på utdelade uppgifter, visa dem på skärm etc., för att väcka uppmärksamhet och/eller nya tankar. Den här metoden utnyttjar inte de tecknade seriernas potential i någon högre utsträckning, men tillåter lärare att »låna« lite av den lustfyllda känsla som serierna bär med sig och inte minst talar till den troligtvis stora andelen av elever som är bildmänniskor.

En lite mer avancerad form av användande går ut på att utnyttja hela verk som komplement till den ordinarie verksamheten, ungefär på samma sätt som många redan använder romaner eller film för att levandegöra ämnen som historia, samhällskunskap eller språk.

Ytterligare ett steg i riktning mot ett mer specifikt användande av serierna är att studera dem på deras egna premisser. Bildberättandet i tecknade serier är mer avancerat än vad man vid en första anblick kan tro. Kännedom om hur serier fungerar leder till kunskaper som kan appliceras på de mest skilda områden där en förståelse för

kommunikation, bildsekvenser, ord och bildkombinationer etc. kan vara användbart.

Man kan, slutligen, även använda serieformen i skapande verksamhet och låta eleverna göra serier. Detta lämpar sig väl i ämnet bild, men kan fungera i andra ämnen. Man kan till exempel tänka sig en situation där ett specialarbete i historia redovisas i serieform med utklippta serierutor försedda med ny text. Möjligheterna är oändliga.

Material

Du som pedagog bör göra dig bekant med konstformen tecknade serier. Detta dels för att kunna diskutera serier med eleverna på ett bra sätt, dels för att kunna bedöma vad som lämpar sig som material för ett visst ämne. Att läsa denna handledning är ett steg i rätt riktning, men fortsätt gärna och läs en del av de verk som omnämns, skaffa dig en egen uppfattning och läs dem som en pedagog, anteckna efter hand de aspekter som lämpar sig för undervisning.

För att hänga med i vad som händer och vad som ges ut rekommenderar jag även att se till att skolan där du arbetar på prenumererar på facktidskriften *Bild & Bubbla*, som kontinuerligt avhandlar det mesta som utkommer i Sverige.

Vad gäller grundmaterial är det ofta bra att välja ut ett par passande serier och införskaffa klassuppsättningar av dem. Det kan vara bra att köpa in dem med biblioteksbindning då de troligtvis kommer att läsas många gånger. Ett alternativ är att samarbeta med skolbiblioteket och se till att det finns motsvarande en klassuppsättning av olika serieböcker på ett visst tema, för eleverna att välja mellan.

Svenska

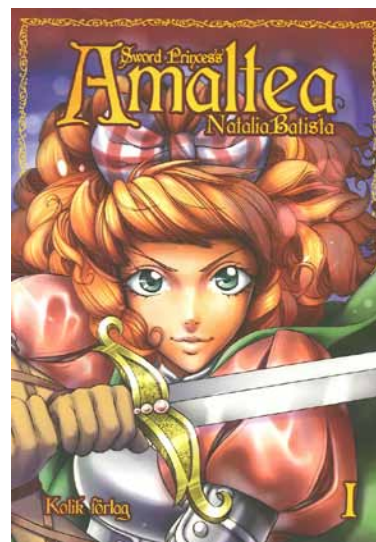
När man ska använda serier som material inom ämnet svenska, och egentligen vilket ämne som helst, är det viktigt att tidigt kartlägga elevernas kunskap om serier och inte minst förmåga att läsa serier. På grund av att serier ibland ses som framför allt barnunderhållning kan man lätt fastna i fällan att tro att alla kan läsa serier. Men att avkoda serier är en färdighet som behöver tränas upp och har man inte läst en hel del serier kan det vara lätt att fastna, missa detaljer och nyanser eller gå vilse i det visuella berättandet. För elever som har sin kulturella bakgrund i andra delar av världen, inte minst i Mellanöstern, kan serier vara något förhållandevis nytt och förbryllande.

Låt därför gärna eleverna initialt berätta om sina läsupplevelser av serier för att få igång en diskussion, men också för att få en känsla för nivån på avkodningen av tecknade serier. Förutsätt inte alltför stora förkunskaper. Ett sätt att börja förhållandevis enkelt är att användas sig av övningen **Gamla serier, nya texter**, som går ut på att låta eleverna skriva egna texter i existerande serier med pratbubblor, något som involverar eget skapande och ökar förståelsen för hur text fungerar i serier, men har en förhållandevis låg tröskel för att komma igång.

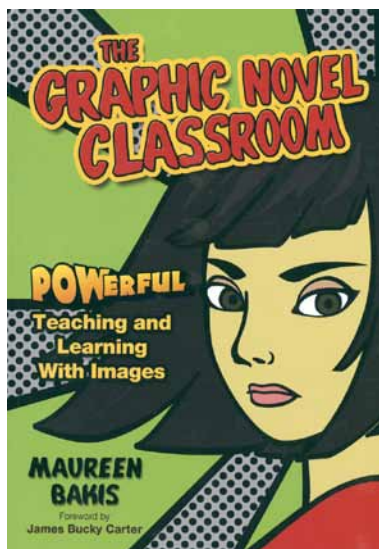
Det finns annars många ingångar till att arbeta med serier i ämnet svenska, och då inte minst med start i det visuella berättandet. Som jag skrev under rubriken *Hur man läser serier* är en viktig del i seriernas kommunikation hur bilderna samspelar genom sidlayout och design, något som många inte är aktivt medvetna om vid läsning. För

LÄS VIDARE: Kultur-tidskriften *Bild & Bubbla* utkommer fyra gånger om året och innehåller artiklar, intervjuer, nyheter och inte minst recensioner av nyutkomna serieböcker.

LÄSTIPS: Natalia Batistas triologi *Sword Princess Amaltea* (2013–2015) är en spännande fantasyhistoria där könsrollerna är omvända och prinsessor rider ut och räddar väna prinsar för att få gifta sig med dem och få halva deras drottningdöme.

LÄS VIDARE: *The Graphic Novel Classroom: Powerful Teaching and Learning With Images* (2012) är en bok om serier i pedagogisk arbete som utgår från årskurserna 7–9 och ämnet engelska.

LÄS VIDARE: Lärarhandledningen *Skapa egna serier* (2015) är en grundläggande introduktion till serieskapande i skolan, framför allt för årskurserna 1–3.

att belysa detta kan man prova på övningen **Läsa med ett öga**, som ofta fungerar som en aha-upplevelse och ger möjlighet att diskutera det visuella berättandet, sidlayouter med mera.

Att läsa serier involverar att kombinera många olika synintryck och utifrån dem skapa sig en egen berättelse. Serieläsande är något man för det mesta gör enskilt, men klassrummet lämpar sig väl för att analysera och diskutera serier, dess innehåll och form. Här är någon version av övningen **Läsa, analysera och diskutera** passande. Möjligheterna till variation är oändliga i kombinationen av olika sorters serier och fokus på olika områden – som berättelsens struktur, stilens inverkan, det visuella berättandet, användandet av ikoner och så vidare.

Som framgick i kursplanen för svenska ska det även ingå moment där man prövar på att själv skapa, och att göra serier bör därför inte vara något som enbart skjuts över till ämnet bild. Serier kan skapas direkt med enbart papper och penna så det är förhållandevis enkelt att komma igång. Här finns det många ingångar, men ett sätt att göra det lustfyllt för eleverna att komma igång och själva göra serier är att utgå från övningen **Presentationsserier**, där de får använda ett ämne de känner väl, sig själva.

När det gäller att använda serier i ämnet svenska beror urvalet naturligtvis på vad man vill uppnå och på vilken nivå man tänker sig att det ska användas, men jag anser att man i hög utsträckning bör utgå från serier som skapats på svenska. Detta både för att texten inte har passerat en översättare, men också för att dessa serier har en större potential att fånga svenska läsare med berättelser skapade ur ett svenskt perspektiv. Svenska serier befinner sig idag i en veritabel guldålder och det finns mycket att välja på för olika åldersgrupper och i alla möjliga olika genrer.

Bild

Då de flesta serieskapare förlitar sig i hög grad på bilderna för sin kommunikation fungerar serier utmärkt i ämnet bild; att läsa och analysera serier och inte minst för att skapa själv. Om man vill sänka tröskeln för eleverna kan man starta med övningen **Collageserier**, som i korthet går ut på att skapa serier med existerande bilder, något som gör övningen lustfylld även för dem som känner sig osäkra på att teckna. Detta kan man även genomföra med hjälp av en uppsjö olika appar för mobiltelefoner som erbjuder möjligheter att kombinera foton med rutamar, pratbubblor, fartstreck med mera.

Det finns sedan hur många möjligheter som helst för att använda serier inom ämnet bild. Vill man lägga in en del som involverar att läsa och analysera serier kan man till exempel prova på övningen **Ordlösa serier**, som går ut på att använda serier utan text för att fokusera extra mycket på bildens kommunikativa egenskaper.

Om man vill utmana sina elever lite mer kan man till exempel testa övningen **Abstrakta serier**, som går ut på att skapa serier utan traditionell handling eller för den delen föreställande bilder.

När eleverna väl gjort serier infaller den naturliga frågan om vad man ska göra med dem. I övningen **Publicering** ligger fokus ganska självklart på hur man kan sammanställa serierna till en enkel trycksak, eller varför inte en hemsida eller en blogg.

Det finns en hel del material att utgå ifrån, om man vill undervisa om och med serier i ämnet bild. När det gäller att skapa serier rekommenderas för yngre elever Esbjörn Jorsäters och Kwok-Hei Maks *Teckna manga*, och för de lite äldre Peter Madsens och Thierry Capezzones *Teckna & berätta* samt Gunnar Krantz *Seriemagi*.

En bra utgångspunkt för diskussioner och analys är Scott McClouds teoretiska bok *Serier – den osynliga konsten*, som ger en lättfattlig men genomtänkt presentation av hur serierna fungerar och som lämpar sig väl för de lite äldre eleverna. Vill man gå vidare utöver denna grundläggande bok finns även den gamla mästaren Will Eisners böcker *Comics & Sequential Art* och *Graphic Storytelling & Visual Narrative*, som med en erfaren utövers blick går igenom hur en seriesida fungerar, och varför. Dessa böcker finns endast på engelska dock.

SO

Konstformen tecknade serier har idag en oerhörd bredd och det går att hitta serier som tar upp de flesta ämnen, frågor och tematik – såväl från vår historia som från dagens samhälle. Det är med andra ord lätt att hitta passande material för att inkludera i undervisningen i SO-ämnena.

Det finns många serier som är baserade på historiskt material, och dessa kan naturligtvis läsas som ett komplement till traditionell undervisning i ämnet historia. Det faktum att serier till stor del utgörs av bilder inbjuder till en möjlighet för eleverna att visualisera en viss epok. En intressant övning som går utöver detta är **Historiskt korrekt**, som går ut på att analysera dessa serier för att se hur nära den historiska verkligheten de kan sägas vara.

För ämnet samhällskunskap utgör moderna humor- och satirserier en veritabel guldgruva att ösa ur. Dessa serier har dessutom fått en renässans de senaste åren i Sverige och destillerar ofta genom sin kondenserade form ner vad som pågår i samhället just nu i några få välvalda meningar och bilder.

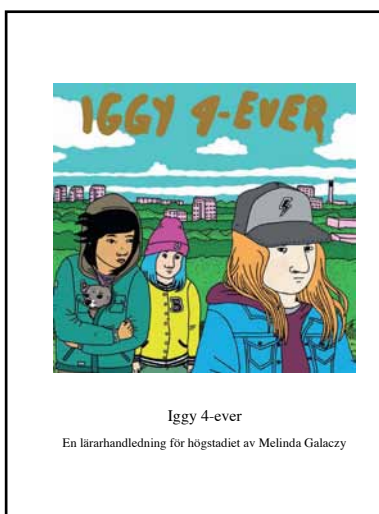
Den dominerande tematiken i moderna svenska satirserier är sedan snart ett decennium tillbaka feminism och jämställdhet, och det finns en hel del att hämta där för att använda i en lektionssituation, framför allt för de lite äldre eleverna. Den tydligaste rösten i denna generation

LÄSTIPS: Serietidningen *Vi ska ses igen, Sanam* (2013), handlar om flyktingar från Mellanöstern, och kompletteras med en handledning med diskussionsfrågor.

Att rita serier kräver ofta bara att man har tillgång till papper och penna.

LÄS VIDARE: På hemsidan *Serien och eleven* återfinns ett antal lärarhandledningar kopplade till nyligen utgivna serieböcker på svenska, som till exempel till Hanna Gustavssons prisbelönta och kritikerrosade tonårsskildring *Iggy 4-ever*.

av serieskapare är utan tvekan Liv Strömquist, vars pedagogiska serier inbjuder till att användas i skolans värld. Ett förslag på en övning baserat på hennes och andra serieskapares alster återfinns under rubriken ***Det kvinnliga könet***.

Det finns även en hel del passande serier att använda inom ramen för ämnet religionskunskap. Det finns allt från rena propagandaserier för olika religioner, som till exempel de famösa amerikanska *Chick Tracts*, till mer lättsamma

tolkningar som danske Peter Madsens *Valhall*, som är inspirerad av de Nordiska asagudsmyterna, till serier som tolkar religiösa texter mer bokstavligt, som amerikanen Robert Crumbs *Första Moseboken*, *Genesis* (2009). Ett förslag på en övning baserad på dessa serier återfinns under rubriken ***Levande religionshistoria***.

Språk

Konstformen tecknade serier lämpar sig utmärkt för att användas vid språkinläring, och kan i grundskolan användas såväl i engelska som i moderna språk, men även inom svenska som andraspråk, modersmål och naturligtvis inom ämnet svenska, även om det avhandlats tidigare.

Det faktum att de flesta serier i så hög grad förlitar sig på bilderna för sin kommunikation gör att läsaren får ett stöd i läsningen. Språket i serier är inte nödvändigtvis enklare än i en prosatext, men det faktum att man som läsare i viss mån kan räkna ut vad det står i en pratbubbla eller textruta baserat på kontexten, gör att man kan ta sig vidare och inte fastnar, även om texten innehåller ord man inte känner igen.

Naturligtvis hjälper även här det fenomen att serieformen i sig ofta har positiva konnotationer hos eleverna, vilket gör det enklare att få igång även de som inte kommit så långt i ett specifikt språk att pröva på att läsa.

Det faktum att serier ofta i så hög grad byggs upp med hjälp av dialoger ger även en möjlighet att få insikt i hur ett språk talas, och på ett mer lättillgängligt sätt än i filmer, där det kan vara svårt att hänga med. Om man även låter eleverna skapa serier får de dessutom öva sig i att formulera sig i talspråk, vilket kan vara enklare för en del än att våga tala i en klass-situation.

Serier ges ut på de flesta språk och genom den digitala bokhandeln är det idag förhållandevis lätt att få tag på det mesta. Om möjligt anser jag att man bör söka upp serier som skapats på det språk som ska studeras, för att även fånga upp den kultur i vilken de skapats.

Detta är oftast inte så svårt då alla de stora världsspråken har aktiva seriekulturer. För mindre språk kan det vara nödvändigt att använda sig av översatta serier.

Ett förslag på en grundläggande övning för språkinläring med serier återfinns under titeln *Serier med ordlista*.

Övriga ämnen

Detta var några av de mest självklara ämnena i relation till konstformen tecknade serier, men naturligtvis går det att använda serier inom de flesta ämnen. Böcker som *Curly Bracket: Den gömda koden* och *Linjär algebra med manga* visar till exempel på hur serier kan användas inom matematiken.

Samarbete över ämnesgränser

Tecknade serier är en konstform som använder sig av både ord och bild, och som sådan lämpar den sig väl för att användas i ämnesöverskridande verksamheter, inte bara mellan bild och svenska, engelska och andra språk, utan i praktiken mellan alla tidigare nämnda ämnen.

Framför allt ger samarbeten över ämnesgränserna möjligheter till att kunna använda olika kunskaper inom lärarkåren och det frigör även tid för större projekt.

En övning som potentiellt sett skulle kunna involvera lärare i svenska, bild och samhällskunskap är *Immigration/integration*, som utgår från existerande svenska serier i ämnet för att skapa diskussioner i klasserna. Detta kan kombineras med övningen *Läromedel i serieform*, som går ut på att skapa serier som sedan hela klassen läser för att lära sig mer om ett visst ämne.

Serier i undervisningen!

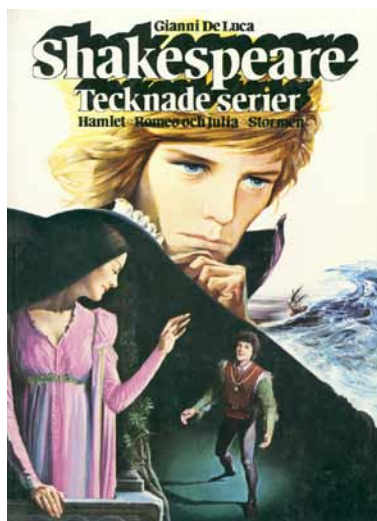
Det här var några tankar på temat tecknade serier och pedagogisk verksamhet. Egentligen skulle det behövas en hel bok bara om detta, men jag hoppas att mina funderingar har startat en tankeprocess hos dig som läser, och att du gör ett försök att använda tecknade serier i din undervisning. Använd övningarna i nästa kapitel samt de olika titlar som har lyfts fram som utgångspunkt för att välja material och prova på att använda serier – du kommer inte att ångra dig.

LÄSTIPS: Boken *Curly Bracket: Den gömda koden* (2015) är en spännande berättelse som både lär ut logiskt tänkande och datalogi.

LÄS VIDARE: Den danska faktaboken *Grafiske romaner* (2015) går igenom hur man kan använda serieromaner i undervisningen och innehåller kapitel från ett antal användbara serier.

LÄS VIDARE: Serieboken *Shakespeare tecknade serier* (1978) finns på många bibliotek och är intressant för dess innovativa sidlayouter, något som gör boken perfekt för övningen *Läsa med ett öga*.

Övningar

Här presenteras ett antal övningar, ordnade efter ämnesområden.

Svenska

Övning 1: Gamla serier, nya texter

En enkel uppgift som kan användas i samband med att man introducerar serier som tema är att använda en existerande seriesida eller en seriestripp och ta bort texten, digitalt eller genom att täcka över den, kopiera upp och dela ut med uppgiften att skriva en ny dialog/text. Det faktum att serien redan existerar gör att tröskeln för att våga prova på att skapa serier sänks.

Efter det att serierna är klara kan eleverna läsa varandras versioner för att se hur olika det kan bli, trots att bilderna är de samma. Avrunda med att diskutera hur bild och ord i kombination fungerar, och hur de kan påverka varandra.

För yngre elever kan detta anpassas genom att man utgår från förhållandevis enkla förlagor, som till exempel de existerande Bamse- och Kalle Anka-sidor som finns i handledningarna på hemsidan serieriundervisningen.se. Där är texterna dessutom redan borttagna och sidorna valda för att fungera väl för just denna sorts uppgifter. För äldre elever kan uppgiften göras mer specifik, och eleverna kan till exempel få i uppdrag att skapa en dialog/text som står i direkt kontrast till vad bilderna verkar visa, som indikerar en helt annan genre eller på andra sätt spjärnar emot det visuella.

Övning 2: Läsa med ett öga

För de flesta sker processen av att först ta in helheten och sedan delarna omedvetet vid läsning av serier. För att förmedla detta till elever kan man göra ett enkelt experiment. Låt eleverna först läsa ett par sidor av en serie i en serietidning eller seriebok. Låt dem sedan läsa om serien, men med enbart ett öga öppet och genom en pappersrulle eller något liknande, så att endast en ruta i taget kan ses. Läsupplevelsen blir helt annorlunda och nästan alltid torftigare än att läsa på det vanliga sättet. Detta beror på att många serieskapare är medvetna om hur vi tar till oss och avkodar en seriesida och skapar sina serier på sätt som drar nytta av läsarens övergripande syn på hela den del av serien som syns vid ett och samma tillfälle.

Följ upp med en diskussion om hur man läser serier och hur bildernas samvaro påverkar vår upplevelse av dem. Övningen fungerar i praktiken för alla åldersgrupper, men diskussionen efteråt får anpassas efter elevernas ålder.

Övning 3: Läs, analysera och diskutera

Den mest basala övningen när det gäller att läsa och analysera serier är att skaffa en klassuppsättning av en viss serie och låta alla först läsa och sedan diskutera vad de läst, gärna i smågrupper. Här är det viktigt att ge eleverna ord för hur de ska kunna beskriva vad som sker på sidorna. För detta ändamål kan det tidigare kapitlet *Terminologi* vara till hjälp, men även faktaböcker som till exempel den tidigare nämnda *Serier – den osynliga konsten*.

Denna övning kan anpassas på många sätt. För yngre elever kan man utgå från serier gjorda direkt för unga läsare, och låta diskussionen handla om vad som hände och hur de tolkar vissa utvalda bilder. För äldre elever kan man välja mer avancerade serieböcker och till exempel välja ut en layoutmässigt intressant sida eller uppslag och låta dem diskutera hur ögat rör sig över den vid läsning, eller fokusera på berättarstrukturen och hur det visuella fungerar tillsammans med texten.

Vid läsning av längre serier kan det vara bra att be eleverna stanna upp vid vissa intervaller och diskutera den del man precis läst. Man kan även variera och läsa vissa delar högt tillsammans.

Övning 4: Presentationsserier

Att utgå från sig själv är ofta ett bra sätt att snabbt få tillgång till material att berätta om. Låt alla i klassen skapa en serie vardera som presenterar dem som om de skulle presenteras inför någon de aldrig har träffat. Vill man variera detta kan framför allt äldre elever intervjua varandra och göra serier om sina klasskamrater.

För yngre elever kan denna uppgift hållas kort, förslagsvis att man delar ut ett förkopierat papper med tre lika stora rutor och att de fyller i dessa och skapar en enkel strippserie. Ju äldre eleverna är desto mer avancerad serie kan de få göra. För att avdramatisera skapandet av bilder, som kan vara ett hinder för en del, kan man låta eleverna rita av foton eller bilder från serier de läser.

Bild

Övning 1: Collageserier

För många kan redan tanken på att rita något upplevas som svårt och/eller skrämmande, varför en allra första lektion i att skapa serier kan utgå från existerande bilder, något som sänker tröskeln.

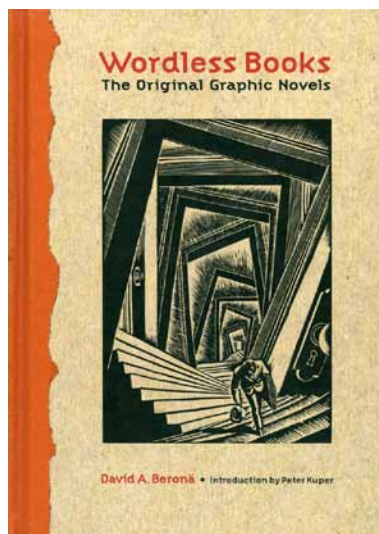
Plocka samman en uppsättning vecko- och månadstidningar, kataloger och liknande bildrikt material som kan avvaras och ge eleverna i uppdrag att skapa en serie på en sida vardera genom att klippa sönder och sätta samman materialet i nya konstellationer. Eleverna kan själva välja om de vill rita till ramar, pratbubblor, ljud effekter etc.

LÄS VIDARE: Lärarhandledningen *Kalle Anka i skolan* (2013) vänder sig framför allt till lärare i ämnet svenska, och innehåller ett stort antal övningar kopplade till Disney-serier.

LÄS VIDARE: Serieskaparna Jessica Abel och Matt Madden ger i boken *Drawing Words & Writing Pictures* (2008) en grundläggande kurs i hur man skapar serier, från idé till färdig serie.

LÄS VIDARE: Boken *Wordless Books* (2008) är en presentation av de ordlösa serier med bilder i träsnittsteknik som publicerades runt om i Europa och USA i början av 1900-talet.

LÄS VIDARE: Antologin *Abstract Comics* (2009) samlar abstrakta serier från hela världen, med en intressant artikel om fenomenet och vad det innebär att skapa serier som saknar traditionell narrativ struktur och föreställande bilder.

Ett alternativ är att använda sig av någon av de många appar och onlineprogram som tillhandahåller enkla sätt att skapa serier med fördefinierade rutor och pratbubblor, som *Strip Designer*, *ComicBook!* eller *Comic Life*. Till dessa kan man ofta använda fotografier som man själv tar, vilket inbjuder till ett enkelt men kreativt skapande.

För de allra yngsta kan man utgå från serietidningar, vilket ger möjlighet att använda existerande pratbubblor, rutor etc.

Tilläggs kan att detta inte bara behöver vara en första övning utan mycket väl kan bli en återkommande aktivitet, då skapande av collageserier är en konst i sig och något som eleverna kommer att bli bättre på efter hand.

Övning 2: Ordlösa serier

För att fokusera på den del av kommunikationen som sker i bilderna kan med fördel ordlösa serier väljas för läsning, analys och diskussion.

Att skapa ordlösa serier är svårt, då serieskaparen måste förmedla allt i bild och inte kan förlita sig på att texten förankrar vad som avses. Å andra sidan lämnar det mycket mer till läsaren att tolka och själv skapa sig en uppfattning om vad som pågår. Låt hela klassen läsa samma serie och håll sedan diskussioner i smågrupper, gärna med stödfrågor att utgå ifrån. Man kan även låta eleverna skriva förslag på texter till bilderna, eller skriva en synopsis på vad serien egentligen handlade om.

Serier som skulle kunna fungera för denna övning är till exempel australiensaren Shaun Tans prisbelönta *Ankomsten*, norrmannen Jasons *Vänta lite ...*, österrikaren Thomas Otts *R.I.P.* eller den absurda *Cowboy Henk* av belgarna Herr Seele och Kamagurka, som alla getts ut i Sverige. Eftersom språk i just denna övning inte är ett hinder kan man även söka sig till utgivning i andra länder, och då välja verk som *The System* av amerikanen Peter Kuper, *Air Pussy* av österrikaren Ulli Lust eller *A Passionate Journey* av belgaren Frans Masereel.

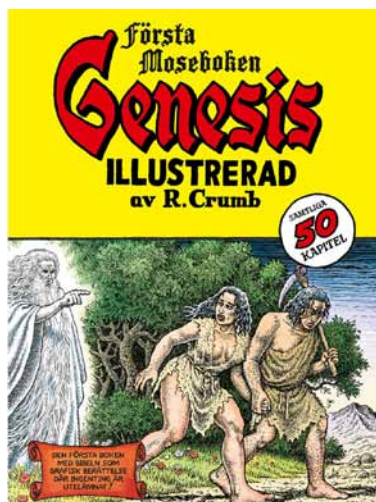
Övning 3: Abstrakta serier

Det är lätt att fastna i uppfattningen att serier ska vara på ett visst sätt. Arbetar man med strippformen är det till exempel lätt att tro att det måste vara tre eller fyra rutor och ett skämt på slutet, när det egentligen kan vara i princip vad som helst. För att släppa loss kreativiteten kan en övning i att skapa abstrakta serier vara frigörande. Låt eleverna skapa helt fria bilder, utan krav på att de ska föreställa något och se vad det resulterar i. För de yngre kan en förtryckt sida med förslagsvis tre rader med två lika stora rutor utgöra en stomme att fylla i med bilder, medan äldre elever kan få leka mer fritt med sidlayout och design.

Ett stöd i denna övning kan vara antologin *Abstract Comics* (2009), som innehåller ett stort antal exempel på abstrakta serier. Danske Allan Haverholms *When the Last story is told* (2015) kan också fungera som en inspiration.

LÄSTIPS: De 15 album som utgör hela sviten i danske Peter Madsens serie *Valhall* har getts ut i fem påkostade samlingsvolymmer med mycket extramaterial, såväl om skapandet av serierna som de myter och sägner de är baserade på.

LÄSTIPS: *Första Moseboken, Genesis* (2009) är en serieversion tecknad av den gamle underground-mästaren Robert Crumb, som följer ursprungstexten till punkt och pricka.

serieskapare har bidragit med serier på temat menstruation, ofta ur ett personligt perspektiv.

Utifrån detta material kan klassen diskutera i smågrupper hur man upplever att samhället idag behandlar det kvinnliga könet och menstruation. Då ämnet kan vara laddat är det bra om en lärare är närvarande. En lite mer avancerad uppgift vore att ge eleverna i uppgift att välja ut någon aspekt ur Strömquists bok och forska vidare i ämnet och redovisa resultaten, eventuellt också i serieform inspirerade av Strömquists pedagogiska upplägg.

Ämnet inbjuder till samarbete inte bara med bild, om man lägger till en skapande del, utan även med NO.

Övning 3: Levande religionshistoria

I religionskunskapen kan man bland annat använda serier för att levandegöra ämnet och skapa möjligheter till en livfull diskussion i klassen.

För årskurserna 1–3 kan man utgå från danske Peter Madsens *Valhall*, en humoristisk äventyrsserie inspirerad av de Nordiska asagudsmytterna. Serien är utgiven i en samlad utgåva som innehåller faktatexter om de sägner som ligger till grund för seriernas innehåll, och lämpar sig mycket väl som underlag för lektioner.

För årskurserna 4–6 kan man utgå från amerikanen Robert Crumbs *Första Moseboken, Genesis* (2009), en mycket bokstavlig tolkning av *Första Moseboken*, gjord av en uttalad ateist som ville ge en bild av vad det faktiskt står i denna text, utan propagandistiska ambitioner.

För årskurserna 7–9 kan man införskaffa ett antal *Chick Tracts*, små pamfletter som kan beställas för en liten summa via www.chick.com och diskuteras utifrån den bild av världen som de visar upp. Viktigt att känna till här är att Chick Tracts i ett antal länder räknas som hatlitteratur, och att bilden de visar upp är fundamentalistiskt kristen.

Språk

Övning 1: Serier med ordlista

Utgå från serier som skapats i det land vars språk ska studeras, för att även få med den kultur som språket existerar i. Låt eleverna läsa och parallellt skapa en ordlista med svåra ord och deras översättning till dessa. Eleverna kan sedan byta serier med varandra och använda de redan skapade ordlistorna som stöd för läsningen. För de yngre eleverna kan en ordlista med översättningar tillhandahållas från början.

Anpassa valet av serie, vilken åldersgrupp den är skapad för och inte minst dess längd efter elevernas ålder samt var de befinner sig vad gäller deras språkkunskaper. Strippserier innehåller ett begränsat antal

rutor och kan läsas gemensamt i klassrummet medan man troligtvis behöver ge eleverna möjlighet att låna hem en längre serieroman.

Samarbete över ämnesgränserna

Övning 1: Immigration/integration

Ämnen som är och lär förbli aktuella är immigration och integration, och det finns ett antal serier som tar upp detta ämne, ur olika vinklar. Detta inbjuder till samarbete mellan SO-ämnena och bild, och varför inte även med svenska.

För årskurserna 4–6 kan man utgå från australiensaren Shaun Tanns prisbelönta *Ankomsten*. Denna seriebok behandlar frågan om immigration genom en allegorisk historia om en man som lämnar sitt hemland för att försöka hitta en möjlighet att försörja sig och sin familj på en helt annan kontinent, i ett land där han varken kan språket eller förstår kulturen. Det faktum att serien är helt ordlös och inbjuder till tolkningar gör det möjligt att i grupper diskutera hur olika elever läser och förstår olika scener, samtidigt som tematiken inbjuder till diskussioner om immigration och hur det kan vara att befinna sig i en helt ny kultur.

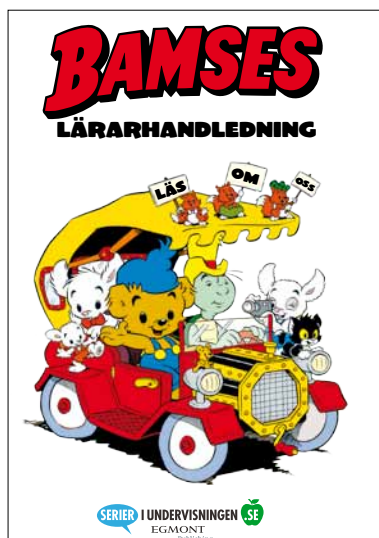
För årskurserna 7–9 är Sara Olaussons nyligen utkomna bok *Det kunde varit jag* en utmärkt ingång. I denna berättar serieskaparen Sara Olausson i ord, bild och serier, om sin upplevelse av att bestämma sig för att lära känna en romsk tiggare och hur deras vänskap utvecklar sig till att Olausson reser och besöker hennes hemland och engagerar sig i att hjälpa henne att bygga upp ett bättre liv.

Övning 2: Läromedel i serieform

Slutligen, den troligtvis mest avancerade övningen, som är att göra hela läromedel i serieform. Detta kan låta som om det ligger utanför det den vanlige läraren kan åstadkomma, men genom en kombination av samarbete över ämnesgränserna och de tankar som presenterades i övningen **Publicering** kan man låta eleverna ta fram egna serier inom ett visst ämne. Av dessa skapar man sedan ett gemensamt fanzin eller en hemsida, så har man direkt ett användbart material som kan vara lustfyllt både att tillverka och att läsa.

LÄSTIPS: Sara Olaussons självbiografiska seriebok *Det kunde varit jag* (2015) berättar om hur hon blev vän med och engagerad i livsödet för en romsk EU-migrant som hon fann som tiggare utanför sin matbutik.

LÄS VIDARE: *Bamses lärarhandledning* (2013) vänder sig till lärare för årskurserna 1–3, med övningar kopplade till den klassiska svenska barnserien.

LÄS VIDARE: Peter Madsen och Thierry Capezzone är erfarna serieskapare och deras bok *Teckna & berätta* ger en grundlig introduktion till att skapa serier.

Resurser

Det finns numera en uppsjö av facklitteratur, hemsidor med mera om serier som vänder sig till pedagoger. Jag har valt ut en del som kan vara användbara, vilka presenteras nedan.

Facklitteratur

Svenska

Building Literacy Connections with Graphic Novels (2007) av James Carter – En prisbelönt bok som samlar ett antal pedagogers idéer om hur man kan kombinera serier med klassisk litteratur och samtida ungdomslitteratur för elever på gymnasiet.

Grafiske romaner (2015) av Hans-Christian Christiansen & Mimi Olsen – En omfattande dansk bok om hur man kan använda serieromaner i undervisningen, med många förslag på övningar och hela kapitel från utvalda serier att utgå ifrån.

99 Ways to tell a Story: Exercises in Style (2005) av Matt Madden – En bok inspirerad av Raymond Queneaus klassiska *Exercises in Style*, i vilken serieskaparen Madden återger samma enkla historia på 99 olika sätt. På Maddens blogg (mattmadden.blogspot.se) finns det en utförlig handledning till boken.

Serier – den osynliga konsten (1995) av Scott McCloud – Ett av de mest grundläggande verken om hur serier fungerar, som har den fördelen att det är gjort helt i serieform, vilket gör boken lättillgänglig men också ger McCloud möjlighet att praktisera det han diskuterar.

Teaching Graphic Novels: Practical Strategies for the Secondary ELA Classroom (2010) av Katie Monnin – En bra resurs med omfattande läslistor, lektionsförslag och ett användbart index över olika teman i serieromaner för årskurserna 4–6 och 7–9.

Seriebiblioteket (2014) av Fredrik Strömberg – En uppslagsbok över serieböcker utgivna på svenska, ordnade i olika genrer och försedda med beskrivningar av innehåll, presentation av skaparna, rekommenderad vidareläsning med mera.

Bild

Drawing Words & Writing Pictures (2008) av Jessica Abel & Matt Madden – En grundläggande bok om hela den process som serieskapande involverar, skapad av två erfarna serieskapare och pedagoger.

Mastering Comics: Drawing Words & Writing Pictures Continued (2012) av Jessica Abel & Matt Madden – Uppföljaren till *Drawing Words & Writing Pictures*, i vilken Abel och Madden tar allt ett steg vidare och fördjupar kunskaperna i hur man skapar serier. Tillsammans utgör dessa två böcker en utmärkt grund för en kurs i serieskapande.

LÄS VIDARE: *Seriepedagogik* är en diskussionsgrupp på Facebook för lärare och pedagoger som är intresserade av frågor kring serier och pedagogik.

LÄS VIDARE: Hemsidan *Serieriundervisningen.se* innehåller ett antal lärarhandledningar att ladda ner, fakta om serier i skolan med mera.

med ett stort antal övningar för elever i årskurserna 1–3. Övningarna är kopplade till kursplanerna för bild, matematik, naturorienterande ämnen, samhällsorienterande ämnen, svenska, svenska som andraspråk och teknik. Finns att ladda ner på serieriundervisningen.se.

Kalle Anka i skolan: En lärarhandledning för årskurs 3 och uppåt. (2013) av Melinda Galaczy – En handledning främst för ämnet svenska med många praktiska uppgifter. Handledningen kompletteras med tre specialutgåvor med Kalle Anka-serier som tagits fram speciellt för att användas i skolan och som kan beställas i klassuppsättningar. Finns att ladda ner på serieriundervisningen.se.

The Walking Dead: En lärarhandledning för högstadiet och gymnasiet (2013) av Melinda Galaczy – En handledning för ämnet svenska, med diskussionsämnen kring värdegrundsfrågor baserade i den postapokalyptiska serien och TV-serien *The Walking Dead*. Finns att ladda ner både på serienocheleven.se och på serieriundervisningen.se.

Sofia Z-4515: Lärarhandledning med kopieringsunderlag (2007) av Kalle Güttler – En lärarhandledning för årskurs 6–9 och ämnet samhällskunskap som utgår från serieboken *Sofia Z-4515*, en biografi i serieform över den romska kvinnan Sofia Taikons liv. Serien och handledningen finns att ladda ner på levandehistoria.se/klassrummet/seriealbumet-sofia-z-4515.

Seriemagi – en handledning (2005) av Gunnar Krantz – Serieskaparen och konstnären Gunnar Krantz sammanfattar sina tankar kring hur serier fungerar och hur alla kan lära sig att skapa serier. Presenterad i serieform.

Hej Sverige! Om att känna sig hemma i ett nytt land: En lärarhandledning (2013) av Emil Pettersson – En handledning för svenska och samhällskunskap framtagen för serieboken

[HEM](#)
[AKTUELLT](#)
[REFERENSSKOLOR](#)
[MATERIAL](#)
[SERIEWORKSHOP](#)
[SERIERÅDET](#)
[FORSKNING](#)
[INFO](#)
[SERIESHOP](#)

VÄCK LÄSLUST MED SERIER!

- GRATIS LÄRARHANDLEDNINGAR
- SERIER TILL SJÄLVKOSTNADSPRIS
- WORKSHOPS OCH FORELÄSNINGAR
- FRAKTFRI LEVERANS

Serier i Undervisningen är ett nytt initiativ för ökad läslust och förbättrad läsförståelse bland svenska skolbarn. Vi erbjuder skolanpassat material i form av gratis lärarhandledningar (av lärare, för lärare) med tillhörande seriematerial, arrangemang av serieworkshops och besök av serieskapare. Allt fler skolor har upptäckt fördelarna med serier. Både som ett lustfyllt pedagogiskt verktyg, och för förmågan att skapa läsglädje hos eleverna.

LÄS MER

Bilderna i serierutorna stödjer texten och underlättar barnens
läsförståelse

Vi ska ses igen, Sanam, en serie om migration och flyktingar. Serien och handledningen finns att läsa och ladda ner på hejsverige.nu/metodmaterial/serietidning.

Skapa egna serier: En lärarhandledning (2015) av Jimmy Wallin – En praktiskt inriktad handledning för ämnet bild som anges vara från årskurs 0 och uppåt, men nog är bäst lämpad upp till årskurs 3. Innehåller mycket kopieringsunderlag i form av mallar för seriesidor etc. Finns att ladda ner på serieriundervisningen.se.

Webben

Drawing Words & Writing Pictures – En hemsida kopplad till Jessica Abels och Matt Maddens pedagogiska böcker om att skapa serier, med fler övningar, tips och tricks. Adress: <http://dw-wp.com>.

Serien och eleven – En hemsida som upprätthålls av de två lärarna Helga Boström och Melinda Galaczy som skriver handledningar och rekommenderar serieböcker för pedagogiskt arbete. Adress: serienocheleven.wordpress.com/serietoppen.

Seriepedagogik – En diskussionsgrupp för pedagoger som arbetar med tecknade serier, där information och nyheter läggs ut regelbundet. Drivs av Seriefrämjandet. Adress: facebook.com/groups/1099832273397011.

Serier i undervisningen – En hemsida med information, forskning etc. om serier och pedagogik, samt inte minst arbetsmaterial för elever och lärarhandledningar. Adress: serieriundervisningen.se.

Teaching Comics – Hemsida på engelska för den amerikanska National Association of Comics Art Educators (NACAE), en plattform där pedagoger delar med sig av sina idéer kring hur man kan undervisa med serier. Adress: teachingcomics.org.

Foto: Janus Langhorn

Fredrik Strömberg är pedagog, kulturjournalist och författare – och har arbetat med konstformen tecknade serier som specialområde sedan början av 90-talet. Han är en av redaktörerna för kulturtidskriften *Bild & Bubbla*, ordförande för Seriefrämjandet samt kursansvarig på Serieskolan i Malmö.

Strömberg har skrivit ett antal böcker om serier, utgivna runt om i världen, som *Black Images in the Comics*, *The Comics go to Hell*, *Swedish Comics History* och *Comic Art propaganda*. Strömberg är en ofta anlitad föredragshållare, arbetar som curator för utställningar och skriver på en doktorsavhandling om serier på Malmö högskola.

Seriefrämjandet (SeF) är en ideell organisation som arbetar för att främja konstformen tecknade serier. Föreningen driver bland annat Seriecenter, Svenskt Seriearkiv, seriefestivalen I Seriernas Värld och galleriet Rum för serier, ger ut kulturtidskriften *Bild & Bubbla* och delar ut det prestigefyllda Urhunden-priset.

Seriefrämjandet arbetar aktivt med frågor kring serier och pedagogik och kan erbjuda allt från samarbete med professionella seriepedagoger till hela paketslösningar anpassade för Skapande skola.

Kontakta oss gärna om du har tankar och idéer!

Adress: Seriefrämjandet
Friisgatan 15 B
214 21 Malmö

Telefon: 040-661 40 70
E-post: info@serieframjandet.se
Hemsida: www.serieframjandet.se